

шляхи оперативно-розшукової протидії злочинам, а також застосовувати відбір і підготовку з числа діючих працівників оперативних підрозділів для здійснення функцій аналітичного пошуку.

Кобзар Олександр Федорович

д.ю.н., доц., завідувач кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

ЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

З формуванням інформаційного суспільства категорія "інформація" стала ключовою: вона виступає одним із найважливіших факторів системи суспільних відносин. У зв'язку з цим у сучасній філософії, теоретичних і прикладних науках, не можуть підібрати однозначного трактування категорії "інформація".

Сучасні визначення категорії "інформація" намагаються відобразити спочатку філософську її суть, а потім – найважливіші властивості сфери суспільних відносин. Ось деякі з них:

- інформація – визначення змісту, отриманого з навколишнього світу;
- інформація – комунікація, зв'язок, у процесі якого встановлюється невизначеність;
- інформація – будь-яка сукупність сигналів, діянь чи відомостей,
- інформація – передача знань про різноманіття природи [3].

Інформація в загальножиттєвому розумінні, на побутовому рівні звичайно трактується як відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.ін.), а також як знання про ті чи інші явища, процеси, об'єкти.

Згідно Закону України "Про інформацію" під інформацією слід розуміти документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Відсутність однозначного визначення поняття "інформація" можна вважати природним явищем. Навряд чи є потреба шукати загальне (абстрактне) його визначення, що охоплює всю багатогранність, багатоаспектність його буття. Воно неминуче буде або дуже загальним, або надто заплутаним.

Основна функція інформації полягає в повідомленні суб'єкту про стан середовища, в якому проходить його життєдіяльність, у зниженні ступеня невизначеності тієї чи іншої ситуації.

Інформація, яка використовується правоохоронними органами, за своєю структурою досить різноманітна, що обумовлено множинністю функцій, які правоохоронні органи виконують. Важливою особливістю інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів є закритий характер значної частини відомостей та велика кількість джерел їхнього надходження, що свого часу обумовило комп'ютеризацію правоохоронних органів.

Залежно від джерел, форми і засобів зберігання та розповсюдження інформація може бути прихованою, відкритою, масовою, приватною, об'єктивною і необ'єктивною тощо. Характерним для інформації є також те, що кожна її різновид-

ність має свій антипод. Так, у найзагальнішому плані, залежно від доступності, інформація поділяється на доступну і недоступну для певного суб'єкта.

Доступність інформації обумовлена не лише її юридичним статусом, а й фактичними умовами її використання для різних суб'єктів. Для визначення юридичних аспектів вживається поняття "режим доступу", який, згідно із Законом України "Про інформацію", визначається як передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації. За режимом доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Для визначення останньої вживається ще закрита, або секретна, тобто така, що з тих чи інших міркувань являє собою таємницю і розповсюдження якої можливе лише за згодою органів, уповноважених контролювати питання пов'язані з цією інформацією. Інформація з обмеженим доступом у свою чергу поділяється на таємну і конфіденційну. До таємної належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі. Конфіденційна - інформація, що містить відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні юридичних та фізичних осіб і поширюється за їхнім бажанням згідно з передбаченими умовами (ст. 30 Закону України "Про інформацію"). Відкрита - інформація, якою дозволено користуватися широкому загалу. Існує певний зв'язок між реальною доступністю інформації та режимом доступу до неї. Він проявляється у праві на інформацію та його реалізації. Адже не всяка відкрита інформації доступна певному суб'єктові і навпаки.

Щодо сфери діяльності, наприклад, правоохоронних органів, інформацію поділяють за змістом, цілеспрямованістю та формами подання на такі види:

а) звітно-статистична та облікова інформація. Вона характеризує стан охорони публічного порядку і боротьби зі злочинністю;

б) оперативно-розшукова інформація. Вона містить дані, які збирають правоохоронні органи з метою виявлення, розслідування злочинів, а також розшуку осіб, які їх вчинили;

в) оперативно-довідкова інформація. Вона містить повідомлення про особу, предмети, явища, події, які правоохоронними органами збираються, реєструються, зберігаються та використовуються для здійснення покладених на них функцій щодо охорони публічного порядку, боротьби зі злочинністю і профілактики правопорушень.

Оперативно-розшукова інформація може містити відомості про усі, необхідні для розслідування обставини об'єктивної дійсності та дані про суб'єктивну сторону юридично значимих явищ, причинний зв'язок між подіями та фактами, ланцюг яких веде до встановлення обставин вчинення злочину, кола його співучасників.

Оперативно-розшукова інформація поступово формується шляхом відбору потрібних даних з великої сукупності різноманітних відомостей, вона включає знання про явища, що свідчать про злочинну діяльність конкретних осіб, і розкриває не тільки механізм злочинів, але й механізм виникнення інформації про них. Будучи реальним відображенням події злочину, оперативно-розшукова інформація вказує на факти, що повинні стати доказами, на їх джерела і раціональні тактичні прийоми одержання доказів, допомагає відкинути помилкові версії і, поза сумнівом, сприяє встановленню істини.

Проблеми визначення сутності та поняття оперативно-розшукової інформації висвітлювались у наукових працях науковців, зокрема в роботах, О.Ф. Долженкова, І.П. Козаченка, Я.Ю. Кондратьєва, С.С. Овчинського, І.Р. Шинкаренка та багатьох інших.

Маючи об'єктивний характер, оперативно-розшукова інформація виникає в результаті злочинних, дозлочинних та інших антисоціальних вчинків. Її зміст відрізняється широким різноманіттям відомостей, що відносяться до характеристики оперативно-тактичних обставин, сил та засобів ОРД, оцінки її результатів тощо.

Основними функціями оперативно-розшукової інформації є використання її при виявленні й нейтралізації факторів, що детермінують злочинну поведінку осіб, прогнозування та вплив на певні ситуації, які спроможні перерости в злочинні, а також при виявленні та нейтралізації прихованих механізмів злочинної поведінки.

Успішна боротьба зі злочинністю потребує того щоб правоохоронні органи мали вірогідну й повну інформацію про різні об'єкти, які потрапили у сферу їхньої діяльності. Зокрема чим більшу інформованість має у своєму розпорядженні слідство про особу, об'єкти і обставини здійсненого злочину тим швидше розкривається злочин.

Оперативно-розшукова інформація, як і будь-яка інформація, повинна задовольняти вимогам оптимальності, вірогідності, точності та своєчасності.

Отримання оперативно-розшукової інформації може здійснюватись лише суб'єктами оперативно-розшукової діяльності і лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законами України.

Реалізація оперативно-розшукової інформації починається уже в рамках самої оперативно-розшукової діяльності і носить комплекс послідовних пізнавальних процесів, які зрештою переходять в форму кримінально-процесуальних правовідносин.

Профілактичне значення оперативної інформації полягає в тому, щоб пізнати прихований механізм розвитку злочинної поведінки. Зміст інформації нерідко дозволяє наблизитися до розуміння ретельно замаскованих вчинків, поведінки злочинних осіб, їх поглядів, намірів.

Оперативно-розшукова інформація поступово формується шляхом відбору потрібних даних з великої сукупності різноманітних відомостей. По-перше, вона покликана дізнаватись про факти, що так чи інакше стосуються події злочину, по-друге, після аналізу зібраних даних масив інформації має набувати вигляду ланцюга зв'язків цих даних між собою і з джерелами, яким вони відомі. Таким чином, виникає оперативно-розшукова модель взаємозв'язку фактів та джерел їх повідомлення, що може ефективно використовуватись для визначення напрямку розслідування, послідовності і змісту слідчих (розшукових) дій, моделі діяльності зі здобуття, дослідження та перевірки доказів.

Використання оперативно-розшукової інформації, зокрема, у кримінальному процесі передбачає врахування її поділу на гласну і негласну. Безумовно, що гласна оперативно-розшукова інформація може бути використана як доказ у кримінальному судочинстві, за умови належності її до справи, допустимості і достовірності.

Складніше використовувати інформацію, здобуту негласним шляхом. Вона або взагалі не підлягає використанню, або може застосовуватись в якості орієнтовної інформації при спеціальній процедурі реалізації. Тут потрібна осо-

блива обережність і узгодження дій між керівниками оперативних підрозділів і слідчими. Однак крім тієї інформації, що набере форми доказів, оперативно-розшукові дані містять також інформацію про логічні зв'язки між доказами, і ця їх якість у пізнавальному процесі, яким є розслідування злочинів, теж заслуговує на увагу.

1. Застосування технічних засобів для отримання оперативно-розшукової інформації: Монографія / Я.Ю. Кондратьєв, В.Д. Сущенко, П.П. Підюков, Ю.Ф. Жаріков, Ю.Ю. Орлов. – К.: НАВСУ. – 2003. – 147 с.

2. Кулицький С.П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: Навчальний посібник. – К.: МУАП, 2002. – 224 с.

3. Долженков О.Ф., Некрасов В.А., Черкасов Ю.Е. Основи розвідки в середовищі та інфраструктурі злочинності. Монографія / Під ред. О.М. Бандурки. – Одеса: Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2003. – 198 с.

4. Одержання оперативної інформації технічними засобами: Монографія / Л.І. Громовенко, Ю.Ф. Жаріков, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, Ю.Ю. Орлов. – К.: НАВСУ. – 1999. – 168 с.

5. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация. - М.: ИНФРА-М, 2000. – 367 с.

6. Погорецький М. А. Оперативно-розшукова інформація: до визначення поняття / М. А. Погорецький // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2007. № 36. С. 13-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2007_36_4.

7. Тertiшник В.М., Негодченко О.В., Козаченко І.П., Антонов К. В. Використання в кримінальному процесі матеріалів оперативно-розшукової діяльності та гарантії захисту прав і свобод людини: Монографія. – Дніпропетровськ, 2004. – 184 с.

Ковалів Мирослав Володимирович

к.ю.н., проф., завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного
університету внутрішніх справ

ЧИННИКИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, набуває особливої значущості в сучасних умовах не лише в Україні, а й у світі, що зумовлюється: розвитком міжнародного тероризму та фінансування зброї масового знищення; необхідністю якнайшвидшої євроінтеграції України; потребою у подоланні кризових явищ в середині нашої держави та зменшенні впливу на соціальні процеси злочинності, що активізується на їх тлі [1, с. 118-124].

Серед чинників, які сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, можна назвати такі:

– економічного характеру, що безпосередньо пов'язані з «тіньовою» економікою. Разом зі зростанням останньої під прикриттям побудови ринкової моделі економіки прямо пропорційно збільшується кількість випадків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. З тіньовою економікою тісно пов'язаний такий фактор, як великий обсяг неконтрольованих готівкових коштів, а її детермінантою є недостатня захищеність фінансово-кредитних організацій. Разом з цим до чинників цієї групи належать: незаконне виведення капіталів за кордон; наявність офшорних фінансових центрів; кри-